

NEMIS VA O'ZBEK ROMANTIK ADABIYOTIDA TABIATNING RUHIY RAMZI

Ilmiy rahbar: **Rustamov Orifjon Mirzakulovich**
Mardona Xomidova

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis va o'zbek romantik adabiyotida tabiatning ruhiy ramz sifatidagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqotda nemis romantik adabiyoti vakillari (Goethe, Heine, Novalis) va o'zbek romantik shoirlar (G'afur G'ulom, Abdulla Oripov, Cho'lpon) ijodidagi tabiat obrazlari solishtiriladi. Tahlil tabiat tasvirlarining inson ruhiyati, hissiyotlar va ichki dunyo bilan bog'liqligini ochib beradi. Shuningdek, maqolada tabiat ramzining estetik, emotsional va pedagogik ahamiyati ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Tabiat, ruhiy ramz, Nemis romantik adabiyoti, O'zbek romantik adabiyoti, Hissiyot, Estetika, Poeziya.

Аннотация: В данной статье анализируется роль природы как духовного символа в немецкой и узбекской романтической литературе. Исследование сравнивает образы природы в произведениях представителей немецкой романтической литературы (Гёте, Гейне, Новалис) и узбекских поэтов-романтиков (Гафур Гулом, Абдулла Орипов, Чулпон). Анализ выявляет связь образов природы с человеческой психикой, эмоциями и внутренним миром. В статье также показана эстетическая, эмоциональная и педагогическая значимость символа природы.

Ключевые слова: Природа, духовный символ, немецкая романтическая литература, узбекская романтическая литература, эмоции, эстетика, поэзия.

Abstract: This article analyzes the role of nature as a spiritual symbol in German and Uzbek romantic literature. The study compares the images of nature in the works of representatives of German romantic literature (Goethe, Heine, Novalis) and Uzbek romantic poets (Gafur Gulom, Abdulla Oripov, Chulpon). The analysis reveals the connection of images of nature with the human psyche, emotions and inner world. The article also shows the aesthetic, emotional and pedagogical significance of the symbol of nature.

Keywords: Nature, spiritual symbol, German romantic literature, Uzbek romantic literature, Emotion, Aesthetics, Poetry.

Kirish

Romantik adabiyot inson ruhiyatining chuqur tafakkur va hissiyotlarini o'rganishga yo'naltirilgan adabiy oqim sifatida XIX asrning oxiri va XX asr boshida Evropada va keyinchalik Osiyo adabiyotida o'z ifodasini topgan. Nemis romantik adabiyoti ayniqsa tabiat obrazlarini ruhiy ramz sifatida ishlatish bilan mashhur bo'lgan. Goethe, Novalis, Heine kabi shoirlar o'z asarlarida tabiatni inson ichki olami, hissiyot va ruhiy holat bilan uyg'unlashtirib tasvirlagan. Tabiat, ular nazarida, insonning ichki dunyosini aks ettiruvchi metafora, ruhiy yo'l-yo'riq sifatida xizmat qilgan (Baldick, 1990).

Date: 17th December-2025

O'zbek romantik adabiyoti XIX–XX asrlar boshida milliy ruhiy uyg'onish va adabiy modernizatsiya jarayonida shakllangan. G'afur G'ulom, Abdulla Oripov, Cho'lpon kabi shoirlar tabiatni shaxsiy va milliy hissiyotlarni ifodalovchi vosita sifatida ishlatgan. Masalan, Cho'lponning she'rlarida tong, quyosh, daryo, tog' kabi tabiiy obrazlar insonning ichki ruhiy kechinmalari bilan uzviy bog'langan. Tabiat tasvirlari ko'pincha insonning sevgisi, sog'inchi yoki milliy g'ururi bilan uyg'unlashtiriladi (Rakhmonov, 2003).

Nemis va o'zbek romantik adabiyotida tabiatning ruhiy ramzi o'xshash va farqli jihatlarni o'z ichiga oladi. O'xshash tomoni shundaki, har ikki adabiyotda tabiat inson ruhiyatining aksini beradi, hissiy dunyoni boyitadi va estetik zavq uyg'otadi. Farqi esa, milliy va ijtimoiy kontekst bilan bog'liq: nemis romantikasi ko'proq individual ruhiy izlanish, inson va tabiat uyg'unligi bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek romantik adabiyoti milliy ong, tarixiy xotira va kollektiv hissiyotlarni ham aks ettiradi.

Maqolaning maqsadi – nemis va o'zbek romantik adabiyotida tabiat obrazlarining ruhiy ramz sifatidagi o'rni va funksiyasini solishtirish. Tadqiqot metodlari sifatida solishtirma tahlil, matnli tahlil va estetik interpretatsiya qo'llaniladi. Maqola nemis va o'zbek romantik shoirlarining she'r va nasriy namunalarini misol qilib, tabiat ramzining ruhiy, emotsional va estetik ahamiyatini ko'rsatadi.

ASOSIY QISM

Romantik adabiyot XIX asrda shakllangan adabiy oqim bo'lib, inson hissiyotlari, subjektiv kechinmalar va tabiiy muhit bilan chuqur bog'liq bo'lgan tasvirlar bilan ajralib turadi. Romantiklar uchun tabiat bevosita inson ruhining ko'zgusi sifatida xizmat qiladi va u orqali ichki holat, iztirob, ideal va metafizik izlanishlar ifodalanadi. Nemis romantik adabiyoti an'anaviy romantizmning markaziy makonlaridan biri bo'lib, unda tabiatning ruhiy ramz sifatida ko'rinishi aniq namoyon bo'ladi. Masalan, Novalisning ijodida "ko'k gul" (blaue Blume) ramzi cheksizlik, go'zallik va beqiyos ruhiy intilishlarni anglatadi; bu ramz romantik ruhning izlanishi sifatida ishlatiladi.[1]

Nemis romantik adabiyotida tabiat tasvirlari ko'pincha insonning ichki dunyosini ifodalovchi metafizik o'lchovga ega. Tabiat manzaralari, o'rmonlar, tog'lar yoki daryolar inson tajribasining tavsifchilariga aylanadi. Umuman olganda, tabiat romantik adabiyotda sof go'zallik, inson ruhiyati bilan uyg'unlik va insonning cheksizlikka intilishi kabi g'oyalar bilan chambarchas bog'langan. Nemis romantik adabiyotidagi tabiiy holatlarning ruhiy ahamiyati, adabiyotshunoslar ta'kidlashicha, depressiya, iztirob yoki tiriklik mazmunining tabiat orqali ifoda etilishi bilan tavsiflanadi — bu holat "tabiat – qiyofa ichki dunyo" munosabatini mustahkamlaydi.

Novalis kabi romantiklar tabiatni inson ruhining metafizik izlanishlari uchun aks ettiruvchi vosita sifatida qabul qilgan. Novalis "ko'k gul" ramzi orqali romantik idealizmni tasvirlab, tabiatning mistik xususiyatini shoirning liminal kechinmasi bilan bog'lagan. U romantik ruh uchun tabiat manzaralarini insonning ma'naviy izlanishlariga chorlovchi metafora sifatida ishlatgan.[2]

Nemis romantik adabiyotida tabiat tasvirining ruhiy ramzga aylanishi estetik, falsafiy va his-tuyg'u jihatlarning badiiy uyg'unligidan kelib chiqadi. Tabiat tasviri

Date: 17th December-2025

ko'pincha insonni aql va hissiyot chegaralaridan chiqib, yangi ma'naviy darajaga erishishga chorlaydi. Bunday tabiat tasvirlari shoirning ichki izlanishlarini va ruhiy holatni aks ettiruvchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Masalan, kechki manzaralar, yovvoyi tabiat yoki bulutli tog' cho'qqilari romantik ruhning ideal va iztirobli holatini kuchli ramziy unsurlar bilan ifodalaydi.

O'zbek romantik adabiyotida ham tabiatning ruhiy ramzi mavjud bo'lib, u milliy mazmun va xalq tajribasi bilan boyitilgan. XX asr o'zbek she'riyatida tabiat tasvirlari ko'pincha lirik subyektning ichki holatini, milliy g'urur yoki sevgi-sog'inchni ifodalash uchun ishlatiladi. Masalan, G'afur G'ulom ijodida tabiat elementlari lirik ruhning rang-barang kechinmalari bilan uyg'unlashadi. Uning lirik she'rlari ichida tabiat tasviri shoirning ruhiy mayli, hissiyotlari va mazmunli fikrlarini jonli, dialogik ramziy shaklda etkazadi.

Tabiat ramzi o'zbek adabiyotida ham markaziy mavzulardan biri bo'lib, u orqali shoirlar insonning milliy ruhiy holati, sevgisi, sog'inchi va ma'naviyatni ifodalashadi. Masalan, Cho'lpon ijodida tabiat tasvirlari — gullar, bulbul, tun, oy kabi elementlar — insonning ichki dunyosini ochib beruvchi metaforalar sifatida ishlatiladi. Bu obrazlar romantik an'anaga ulangan holda, tabiatning ruhiy ramzi sifatida lirik subyektning kechinmalarini ochib beradi.[3]

Xususan, cho'lponning poeziyasi tabiat unsurlarini lirik idealizm va milliy tarix hissi bilan uyg'unlashtiradi. Gullarning tasviri, masalan, milliy ozodlik, sog'inch yoki go'zallik ramzi sifatida ishlatiladi. Bulbulning ovozi erkinlik, ruhiy xususiyatlarni anglatadi. Tabiatning tun va oy tasvirlari insonning ichki ruhiy izlanishlari va yorug'lik istagini ifodalaydi.

Nemis va o'zbek romantik adabiyotida tabiatning ruhiy ramzi o'xshash jihatlar bilan ajralib turadi: ikkala traditsiyada ham tabiat insonning ichki dunyosini tavsiflashda metaforik vosita sifatida xizmat qiladi. Biroq o'zbek romantikasi milliy boshqotirmalar, tarixiy kechinmalar va milliy identitetning ijodiy ifodalanishini qo'shimcha qatlami bilan boyitadi. Tabiat tasvirlari orqali o'zbek shoirlari milliy ruh, sevgi va sog'inch kabi mavzularni jonli va hissiyotli tarzda ochadilar.[4]

Natijada, romantik adabiyotda tabiatning ruhiy ramzi – bu shoirning ichki holati, ideal va subyektiv kechinmalarini ifodalovchi yanada chuqurroq badiiy til bo'lib xizmat qiladi. Nemis romantikasi falsafiy-estetik yuksakliklar bilan tabiatni inson ruhiga yaqinlashtira olsa, o'zbek romantik adabiyoti tabiatni milliy tasavvur, sog'inch va his-tuyg'ular bilan uyg'unlashtirib tasvirlaydi. Romantik she'riyatda tabiat tasviri insonning ruhiy izlanishlarini ochib beruvchi universal ramz bo'lib qoladi.

Tahlil va natijalar

Nemis va o'zbek romantik adabiyotida tabiat obrazlarining ruhiy ramz sifatidagi ishlatilishi bir qator umumiy va farqli jihatlarini ko'rsatadi. Tahlil natijalariga ko'ra:

Nemis romantiklari, xususan Novalis, Goethe va Heine, tabiatni inson ruhiyatining aks ettiruvchisi sifatida ishlatgan. Misol sifatida Novalisning "Hymns to the Night" asaridagi tun va yulduz tasvirlari keltiriladi. Tun insonning ichki izlanishi, ruhiy intilish va

Date: 17th December-2025

sirli tajribalar ramzi sifatida ishlatilgan. Shu bilan birga, Novalisning “ko‘k gul” (blaue Blume) ramzi romantik ideal, umid va ruhiy izlanishlarni ifodalovchi markaziy metafora bo‘lib xizmat qiladi.

Goethe “Faust” asarida esa o‘rmon tasvirlari insonning ruhiy holatini, ichki iztirob va qaror qabul qilish jarayonini aks ettiradi. Masalan, o‘rmon sahnalari Faustning ruhiy kurashini, ichki dilemmasini ramziy qiladi. Shu tarzda tabiat insonning ichki dunyosini chuqurroq ochib beradi.

O‘zbek romantik shoirlari – Cho‘lpon, G‘afur G‘ulom va Abdulla Oripov – tabiat obrazlarini shaxsiy va milliy hissiyotlarni ifodalovchi vosita sifatida ishlatgan. Misol uchun, Cho‘lponning she‘rlarida tong, quyosh va daryo tasvirlari insonning ichki ruhiyati va sog‘inchini aks ettiradi. Bulbulning ovozi erkinlik va ruhiy uyg‘onish ramzi sifatida ishlatiladi.

G‘afur G‘ulom ijodida esa tog‘ va vodiy manzaralari shoirning milliy g‘ururi va tarixiy xotirasi bilan uyg‘unlashadi. Masalan, uning “Shom” she‘ridagi tog‘ tasviri – milliy ong va ruhiy intilish ramzi sifatida ishlatiladi.

Umumiy va farqli jihatlar

Xususiyat	Nemis romantik adabiyoti	O‘zbek romantik adabiyoti	Misol
Ruhiy ramz	Tabiat inson ruhiy izlanishi, ideal va hissiyot bilan bog‘liq	Tabiat shaxsiy va milliy hissiyotlar, sog‘inch va milliy g‘urur bilan bog‘liq	Novalis – ko‘k gul; Cho‘lpon – bulbul, tong, daryo
Metafora darajasi	Falsafiy va mistik	Milliy va lirik	Goethe “Faust” o‘rmon sahnasi; G‘ulom “Shom” tog‘ tasviri
Ijtimoiy kontekst	Individualizm va romantik idealizm	Milliy ong va tarixiy xotira	Heine – ruhiy izlanish; Cho‘lpon – milliy sog‘inch va sevgi
Estetik vazifasi	Ichki dunyoni ochish, idealizm	Hissiyotlarni jonli aks ettirish, milliy identitet	Novalis tun tasviri; G‘ulom vodiy tasviri

Natijalar tahlili

- Nemis romantik adabiyotida tabiatning ruhiy ramzi ko‘proq individual ruhiy kechinmalar va idealizmni aks ettiradi.
- O‘zbek romantik adabiyotida tabiat ramzi milliy hissiyot, sevgi, sog‘inch va tarixiy xotira bilan boyitiladi.
- Har ikki adabiyotda tabiat insonning ichki ruhiyati va hissiyotini aks ettirishda markaziy vosita bo‘lib xizmat qiladi.
- Tabiat ramzlari yordamida shoirlar o‘z lirik subyektining ichki holati va hissiy tajribasini o‘quvchiga etkazadilar, biroq milliy va madaniy kontekst bu ramzning mazmunini farqlashga olib keladi.

Misol tahlili

- Nemis romantikasi: Novalis “Hymns to the Night” – tun va yulduz inson ruhining izlanishini ramziy qiladi.

- O‘zbek romantikasi: Cho‘lponning she‘rida bulbul va tong tasvirlari sog‘inch va milliy ruhni ifodalaydi.

- Nemis romantikasi: Goethe “Faust” – o‘rmon sahnalari ichki iztirob va qaror qabul qilish jarayonini aks ettiradi.

- O‘zbek romantikasi: G‘afur G‘ulom “Shom” – tog‘ manzarasi shoirning milliy g‘urur va ruhiy intilish ramzi sifatida ishlatiladi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, tabiat romantik adabiyotda universal ruhiy ramz bo‘lib, nemis va o‘zbek romantik she‘riyatida bir qator umumiy xususiyatlarga ega bo‘lsa-da, milliy kontekst va tarixiy tajriba asosida turlicha ifodalanadi.

Xulosa

Nemis va o‘zbek romantik adabiyotida tabiatning ruhiy ramzi muhim badiiy vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Tahlil va misollar shuni ko‘rsatdiki, nemis romantiklari tabiatni asosan individual ruhiy izlanish, idealizm va hissiyotlarni aks ettirish vositasi sifatida ishlatgan. Novalisning “ko‘k gul” ramzi, Goethe va Heine asarlaridagi o‘rmon va tun tasvirlari shoirlarning ichki dunyosini va ruhiy kechinmalarini chuqur ifodalashga xizmat qilgan. O‘zbek romantik adabiyotida esa tabiat ramzi shoirning shaxsiy, lirik hissiyotlari bilan birga milliy ong, tarixiy xotira va milliy g‘ururni ham aks ettiradi. Cho‘lpon, G‘afur G‘ulom va Abdulla Oripov ijodida bulbul, daryo, tog‘ va tong tasvirlari inson ruhining ichki kechinmalarini jonli va hissiyotli tarzda ochib beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Boyesen H.H. Essays on German Literature. – New York: C. Scribner’s Sons, 19__ (romantic symbolism and blue flower)
2. German Romanticism: Literature, Art. – StudySmarter. Available online.
3. Laboratory works of Gafur Gulam: poetic image and imagery // uzbekliterature.uz. – 2024. (poetic images in G‘afur G‘ulom)
4. Interpretation of traditional images in Chulpon poetry / N.T. Yuldashev. – ISJ Theoretical & Applied Science, 2021. (Cho‘lpon tabiat ramzi

